

Bert Van Raemdonck, *Allemaal zeep aan onze zolen. Kroniek van het Nieuw Vlaams Tijdschrift (1946-1950)*. Antwerpen: AMVC-Letterenhuis, 2006. (AMVC-publicaties, 9). – 416 pp. ISBN 9076785090. €22,95

Brievenedities kennen een eeuwenlange traditie, waarin filologen van naam principes, modellen en standaarden hebben ontwikkeld en in praktijk gebracht. Het zag ernaar uit dat deze tak van de editiewetenschap wel zo ongeveer 'uitontwikkeld' was, maar niets is minder waar. Aangedreven en geïnspireerd door de permanente technologische vooruitgang zoeken editeurs naar nieuwe methodes voor bronnenontsluiting, -publicatie en -onderzoek. Een van de tendensen hierbij is de differentiatie in presentatie- en publicatievormen. Meer en meer verschijnen bronnenpublicaties in verschillende combinaties van papieren en digitale producten, al naar gelang factoren als de inhoud, het belang en de omvang van de correspondentie, en de beoogde doelgroep(en).

Een interessant specimen van deze trend verscheen in 2006 onder de titel *Allemaal zeep aan onze zolen*, een kroniek over het ontstaan en de beginjaren (1946-1950) van het *Nieuw Vlaams Tijdschrift* (verder: *NVT*), van de hand van Bert Van Raemdonck. Deze publicatie kan niet los worden gezien van een eerder verschenen digitale uitgave met betrekking tot dit tijdschrift, te weten de online inventaris van het complete archief van het *NVT* (1946-1983) in *Agrippa*, de online-catalogus van het AMVC-Letterenhuis (http://museum.antwerpen.be/amvc_letterenhuis/agrippa.html).¹

Het *NVT* was een literair tijdschrift met een vrijzinnige signatuur, en behoorde samen met het katholieke *Dietsche Warande en Belfort* en de liberale *Vlaamse Gids* tot de belangrijkste tijdschriften. Grote auteurs als Louis Paul Boon, Hugo Claus, Willem Elsschot en Willem Frederik Hermans hebben aan het blad meegewerkt. Dat het *NVT* een centrale rol vervulde binnen het culturele leven blijkt ook uit de omvang van het archief: het bevat meer dan 10.000 brieven, honderden 'evaluatiefiches', waarop redacteurs hun oordeel over ingezonden kopij noteerden en talloze manuscripten en drukproeven. Het staat buiten kijf dat het archief in meer dan één opzicht een literair-historische goudmijn is. Het maakt het bij voorbeeld mogelijk om een betrouwbaar en panoramisch overzicht van de vaak turbulente geschiedenis van dit invloedrijke tijdschrift te schrijven, maar het bevat ook brokjes goud voor de literaire bio- en bibliografie van specifieke auteurs.²

Dankzij schenkingen van twee redactiesecre-

tariissen – Hubert Lampo en Ivo Michiels – is het archief in het bezit gekomen van het AMVC-Letterenhuis te Antwerpen. Deze welkome toevoeging aan de collectie leverde nochtans een probleem op, immers: collecties die niet op de een of andere wijze zijn ontsloten, blijken in de praktijk feitelijk niet-existent te zijn. Maar hoe een zo omvangrijk corpus binnen een redelijke termijn en tegen redelijke kosten toegankelijk te maken? Het AMVC-Letterenhuis heeft – en dat is zeer toe te juichen – in samenwerking met het Vlaamse Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie voor een pragmatische aanpak gekozen: niet een integrale editie van de brieven en documenten, maar een wetenschappelijk verantwoorde inventaris en een beperkte inhoudelijke ontsluiting van de bronnen. Dit resultaat was binnen twee jaar (2000-2002) bereikt – chapeau! Onderzoekers zijn hier zeer bij gebaat: zij hoeven niet langer zelf alle documenten stuk voor stuk ter hand te nemen om te zien of er iets van hun gading bij is, maar kunnen vanachter hun computer gericht zoeken en bepalen welke documenten in hun geval relevant (kunnen) zijn.

De briefbeschrijvingen bevatten uiteraard standaardcategorieën als 'Datum', 'Brieffschrijver' en 'Geadresseerde'. Maar de inventaris gaat nog een stap verder in de ontsluiting – en faciliteert het onderzoekswerk dus nog meer – door in voorkomende gevallen inhoudelijke opmerkingen aan de feitelijk-descriptieve categorieën toe te voegen. Zo worden we geattendeerd op het feit dat Willem Frederik Hermans en redactiesecretaris Lampo in de zeven brieven die zij in 1950 wisselden, schreven over honoraria, de verhouding tussen het *NVT* en Nederlanders, de opname van Hermans' verhaal 'Natuurbad versus fabriek' (later 'Het fossiel' geheten) en de afgevoerde novellen 'De kat Kilo' en 'Een veelbelovende jongeman'.

Bert Van Raemdonck, die ook verantwoordelijk was voor de inventarisatie en ontsluiting van het volledige archief, heeft als vervolg hierop de eerder genoemde boekpublicatie vervaardigd. De titel ontleende hij aan een passage uit een brief van directeur Herman Teirlinck aan Lampo over de vaak moeizame communicatie tussen directie, secretariaat en uitgeverij: 'Zou het dan waar zijn dat we allemaal zeep aan onze zolen hebben? Niet zo gauw hebben wij iets besloten, of we glijden er over heen' (p. 303). Het boek beschrijft, zoals gezegd, het ontstaan en de beginjaren van het *NVT* (1946-1950), en doet dat in de vorm van 'jaarkronieken', afgewisseld met beschouwende hoofdstukken waarin de belangrijkste verhaallijnen worden samengevat. Talrijke illustraties completeren het geheel.

De samensteller/auteur typeert zijn werk zelf

als een 'selectieve regestenuitgave' (p. 10). De jaarkronieken bevatten namelijk niet alle brieven uit de jaren 1946-1950 en uit de wel geselecteerde brieven worden alleen de belangrijkste passages gegeven, in de vorm van parafrases, hier en daar gelardeerd met treffende citaten. De focus lag hierbij vooral op het 'dagelijkse reilen en zeilen van de redactie en de uitgeverij' (p. 10) en op de '(ideologische) botsingen tussen redactieleden, administratie, inzenders, medewerkers en gerefuseerden' (p. 8). Selecteren is en blijft uiteraard een subjectieve aangelegenheid, ook wanneer de selectiecriteria expliciet verantwoord worden. Voor sommigen is dat een reden om regestenuitgaven principieel af te wijzen. De uitkomst van enkele steekproeven laat echter zien dat Van Raemdonck een hoge graad van intersubjectiviteit heeft weten te bereiken: hij heeft geen relevante passages weggelaten (over de weggelaten brieven kan ik niet oordelen omdat ik het archief niet ken) en zijn parafrases zijn adequaat. Slechts in een enkel geval zou ik een andere – maar niet per se betere – afweging hebben gemaakt. De kronieken worden gevolgd door verhalende hoofdstukken, waarin Van Raemdonck uit de talrijke details enkele hoofdlijnen distilleert en daar zijn visie op geeft ('Een nieuwe crisis hing knetterend in de lucht', p. 166), met vaak treffende typering van de hoofdrolspelers ('Teirlinck was de waakhond van het *NVT*', p. 161).

In feite heeft Van Raemdonck de geschiedenis van het *NVT* op drie, elkaar aanvullende en versterkende manieren vastgelegd, lopend van een (grotendeels) objectieve documentatie tot een interpretatief betoog met, parallel hieraan, een publiek dat zich uitbreidt van specialistische gebruikers tot en met geïnteresseerde lezers. De digitale database beschrijft het archief compleet, zowel qua periode als qua materiaal, is descriptief en feitelijk, met in beperkte mate – zoals in het veld 'Opmerking' – inhoudelijke toevoegingen van de samensteller. In de boekuitgave, afdeling 'Kronieken', is het aandeel van de samensteller veel groter (selectie van achtereenvolgens: periode, brieven uit die periode en passages uit die brieven, en ten slotte parafrases van die passages). In de beschrijvende hoofdstukken ten slotte is de samensteller een auteur geworden, die weliswaar sterk leunt op documentair materiaal, maar daar toch zijn eigen verhaal van heeft gemaakt. Het 'drieluik' dat aldus is ontstaan, zou mijns inziens als voorbeeld kunnen dienen voor de openbaarmaking van andere in archieven sluimerende correspondenties, met een belang dat vraagt om een ruime beschikbaarstelling en een omvang die een integrale editie ervan in de weg staat. Een voorbeeld dat zeker navolging ver-

dient is de nauwe samenwerking die het AMVC-Letterenhuis (gericht op het beheer van collecties) en het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (gericht op het ontsluiten van collecties) zijn aangegaan. Ook Nederlandse erfgoedinstellingen zouden meer dan tot dusverre het geval is de handen ineen moeten slaan door gezamenlijk projecten op te zetten (of projectaanvragen te doen) en daarbij elk hun eigen expertise in te brengen. Die samenwerking zou idealiter nog een stap verder kunnen gaan dan bij het *NVT* het geval is geweest, namelijk door aansluiting te zoeken bij een conserveringsprogramma als *Metamorfoze* (www.metamorfoze.nl). Dit programma heeft ten doel papieren collecties om te zetten in digitale 'images' en streeft ernaar de geconserveerde documenten vervolgens beschikbaar te stellen via internet. Combinatie van aldus beschikbaar komende digitale facsimile's van belangrijk geachte correspondenties en een van geval tot geval te bepalen vorm van ontsluiting – variërend van bij voorbeeld een zakelijke inventaris tot en met een integrale, kritische en geannoteerde editie – zou het wetenschappelijk onderzoek een krachtige impuls geven en de resultaten ervan verrijken.

Annemarie Kets

1 Meer hierover in: Bert Van Raemdonck, 'Experimenten binnen de grenzen van het ernstige. Het brievenarchief van het *Nieuw Vlaams Tijdschrift*.' In: Edward Vanhoutte en Yves T'Sjoen (red.), *Epistolaria. Tekstgenetische studies*. Antwerpen, 2003 (AMVC-publicaties 6), p. 49-66.

2 Zie bij voorbeeld: Bert Van Raemdonck, 'Willem Frederik Hermans en de melkkoe van het *NVT*'. In: *Zuuvrij. Berichten uit het AMVC-Letterenhuis* 8 (juni 2005), p. 7-11.